

Yazar: Zana Kibar

Alevilik hafızasını korumak neden önemlidir?

Özet

Alevilik, tarih boyunca baskı, katliam ve sürgünlere rağmen kolektif hafıza ve sözlü geleneğini koruyarak kimlik, inanç ve kültürel mirasını gelecek nesillere aktaran zengin bir toplumsal ve kültürel yapıdır.

Alevilik, köklü bir inanç ve kültürel mirasa sahip olup, barış, adalet ve insan sevgisi gibi evrensel değerleri ön planda tutan zengin bir tarih ve kolektif hafızaya sahiptir. Ancak Aleviler tarih boyunca çeşitli baskılar, katliamlar ve ayrımcılıklar yaşamıştır. Bu olaylar, Alevi topluluğunun hafızasında derin izler bırakmış ve topluluğun kimliğini, inançlarını ve kültürel yapısını etkilemiştir. Aleviliğin kolektif hafızası ve sözlü geleneğinin geçmişten günümüze yaşadığı, soykırım, katliam, sürgün ve asimilasyon çabalarına rağmen varlığını sürdürmesi tarihin derinlerine kök salmış güçlü bir kolektif hafıza ve sözlü geleneği sayesinde olmuştur.

Aleviler, yaşadıkları coğrafyalarda egemenlerin inanç, kültür ve geleneklerini yok etmek için yüzyıllarca uyguladıkları politikalara karşı Alevi belleğini geçmişten günümüze muhafaza eden, depolayan ve taşıyan önemli bagajlar yaratmışlardır. Alevi coğrafyasında siyasi hakimiyet kolonyalist güçlerin kontrolünde olsa da Aleviler yaşadıkları coğrafyanın her taşına toprağına sinen bir kültür ve yaşamışlık katıp inançlarını silinemeyecek bir gelenek ile kazımışlardır ve mekan ile fiili bir egemenlik kurmuşlardır. Kolonyal güçler her türlü zor aygıtını kullanmasına rağmen bu kültürel egemenliği ortadan kaldıramamış ve askeri kontrol dışında varlıklarını Alevi coğrafyasında kuramamışlardır.

Kolektif kültür, sosyal yaşam, inanç ve sözlü gelenekler bir coğrafyayı yer olmaktan çıkarıp, yeri bir hafıza mekanına dönüştürürler. İşgalciler için bir coğrafya üzerinde hegemonyalarını kurmak önünde en büyük engellerden biri de hafıza mekanlarının varlığıdır. Hafıza mekanları bu öznel rolü ile inancı, geleneği depoladığı için katliam, soykırım ve sürgüne rağmen topluluğun varlığını gösteren, hatırlatan, işgalin kültürleşmesi ve kurumsallaşmasını engelleyen aynı zamanda birer kendinden direniş

mekanlarıdır. Fransız düşünür Piere Nora Hafıza Mekanı çalışmasında hafıza mekanlarının varlığını yokluk üzerinden ifade eder. Nora'ya göre artık hafıza ortamları olmadığı için hafıza mekanları gidenlerin temsiliyetini üstlenir. Onlar geçmişin canlı birer parçasıdır ve toplumun tarihle olan ilişkisini güçlendirir (1).

Aleviliğin hafıza mekanları, Alevi topluluğunun ortak geçmişine, inançlarına ve kültürel mirasına atıfta bulunur. Bu mekanlar, toplumun hafızasını canlı tutar ve kolektif kimliğin bir parçası olarak işlev görür. Örneğin Dersim bölgesi, Alevi hafıza mekanları açısından önemli bir role sahiptir. Burası, Alevi topluluğunun tarihi boyunca yaşadığı zorlukları ve direnişi sembolize eder. Dersim, bölgesel olarak geçmişin acı hatıralarını ve direnişin simgelerini içinde barındıran bir hafıza mekanıdır. Dersim gibi mekanlar kültürel veya toplumsal açıdan önemli bir rol oynar. Bu tür mekanlara bağlanmak, kişinin kendi kültürüne ve toplumuna ait olduğunu hissetmesine katkıda bulunur. Bundan ötürü topluluklar hayatları, inançları ile değil mekanları ile beraber saldırının hedefi olurlar.

Bir mekana bağlanmamızı sağlayan birçok faktör bulunabilir; ancak temelde bizi bir mekana bağlayan istek, bir yerde kendimizi anlamlandırma, aidiyet hissi ve anılarımızı canlı tutma arzusudur. İnsanlar, belirli bir mekana bağlanarak orada yaşanan deneyimleri ve anıları hatırlamak, paylaşmak ve anlamlandırmak isterler.

Pierre Nora'nın hafıza mekanı kavramıyla Alevilik hafıza mekanları arasındaki bağlantı, Alevi topluluğunun tarihle olan ilişkisini anlamak ve kolektif hafıza üzerine çalışmalar yapmak için önemlidir. Alevi hafıza mekanları, toplumun geçmişini, kültürünü ve inancını canlı tutar ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlar. Bu mekanlar, toplumun kimliğini güçlendirir ve toplumsal dayanışmayı destekler. Toplumsal mekanlar ve anıtların toplumun kolektif hafızasını oluşturduğunu ve bireylerin hatırlama süreçlerini etkilediğini söyleyen Halbwachs'a göre ise bireysel hafıza toplumsal ve kültürel bağlamlar içinde şekillenir ve bu bağlamlar bireylerin hatırlama süreçlerini etkiler.

Maurice Halbwachs'ın "Hafızanın Toplumsal Çerçevesi" perspektifine göre, bireylerin hafızaları, ait oldukları toplumun kimliği ve aidiyeti içinde şekillenir. Alevilik bir toplumsal çerçeve olarak Alevilerin kimliklerini ve aidiyet duygularını şekillendirir. Alevi toplumu, ortak inançlar, gelenekler ve kültürel pratikler etrafında bir araya gelmiştir. Bu ortak çerçeve, bireylerin hatırlama süreçlerini etkiler ve kolektif hafızayı oluşturur (2).

Kültürel Bellek çalışmasında Jan Assmann ise toplumları ikili bir bellek sistemiyle işler; kişisel bellek (kişisel deneyimler ve hatıralar) ve kültürel bellek (toplumun kolektif deneyimleri ve hatıraları) (3). Alevilik kültür ve belleği de bu ikili bellek sistemi içinde değerlendirilebilir. Bireylerin kişisel deneyimleri ve hatıraları, toplumun ortak deneyimleri ve hatıralarıyla etkileşime girer.

Alevilerin tarih boyunca yaşadığı zulüm ve soykırımlar bireylerin kişisel deneyimlerinin yanı sıra toplumsal hafızanın da bir parçasıdır. Francesca Cappelletto'nun "Long-Term Memory of Extreme Events: From Autobiography to History" çalışmasında bu tür trajik deneyimlerin kişisel anıların ve otobiyografilerin toplumsal hafızayı nasıl etkilediğini ve şekillendirdiğini inceler. Alevi toplumlarının toplumsal belleğinin nasıl şekillendiğini ve etkilendiğini anlamak için bu çerçeveden bakıldığında Alevi toplumlarının sürgün, asimilasyon savaş ve soykırım deneyimleri, toplumsal belleğin oluşumunda ve aktarımında kritik bir rol oynar. Bu deneyimler, toplumun geçmişini hatırlamasını, anlamasını ve gelecek nesillere aktarmasını sağlar. Cappelletto'nun çalışması, belleğin nasıl inşa ve yeniden inşa edildiğini inceler (4). Alevi topluluğunun savaş ve soykırım otobiyografileri, bu tanıklıkların bir parçasıdır ve toplumsal belleğin sürekli olarak yeniden inşa edilmesinde ve güçlenmesinde kritik bir rol oynar.

Direnış ve Anma Mekanları

Hafıza mekanları, topluluğun tarihinde yaşadığı tüm bu acıları depolar, hatırlatır ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlar. Aleviler için direniş ve anma mekanları, geçmişte yaşanan zulümlere karşı aynı zamanda direnişin bir sembolüdür. Örneğin müze olmamasına rağmen Madımak Oteli'nin kendinden içkin hafıza mekansallığı, Alevi topluluğunun direniş geleneğini canlı tutar. Alevi topluluğu için mekanlar, sadece fiziksel varlıklar değil aynı zamanda inançlarının ve kültürel miraslarının hafızada anıtsallaşmış sembolik bir ifadesidir.

Fiziki Kopuş ve Hatırlanma

Fiziki kopuş, bir mekandan ayrılma veya ondan uzaklaşma-uzaklaştırılma durumunda ortaya çıkar. Bu durumda, insanlar o mekana olan bağlarını daha da güçlendirebilirler. Fiziki kopuş, o mekana ve orada yaşanan deneyimlere daha fazla anlam yüklenilmesine ve hatırlamayı daha önemli hale getirmesine neden olabilir. Ayrıca, fiziki kopuş durumunda insanlar, o mekanı ve orada yaşananları hatırlamak için daha yoğun bir istek duyabilirler çünkü artık o mekana ulaşmak veya oraya gitmek mümkün değildir.

Sonuç olarak, bir mekana bağlanmanın nedenleri arasında aidiyet, anılar, inanç, kimlik ve kültürel bağlar gibi faktörler bulunur. Bu bağlar, insanların kendilerini anlamlandırması, aidiyet hissi geliştirmesi ve hatıraları canlı tutması için önemlidir. Fiziki kopuş bu bağı koparmaz aksine bu bağlar daha da güçlenir ve mekanın hatırlanması daha büyük bir önem kazanır. Alevilik hafızasının mekansal bağlarını sürdürmek, bu mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerekir. Bunun için de çeşitli geleneksel ve modern araçlara ihtiyaç vardır. Özellikle göç ettirilen ve sürgün edilen Aleviler ile onların genç kuşakları için hafızanın mekansal bağlarını sürdürmek önemlidir. Geleneksel ve modern araçlar, fiziki ve dijital yöntemler kullanılarak bu hafıza korunabilir ve yeni kuşaklara aktarılabilir. Bu süreçte topluluk üyelerinin aktif katılımı ve teknolojinin etkin kullanımı, hafızanın canlı tutulmasında ve gelecek nesillere başarılı bir şekilde aktarılmasında önemli bir rol oynar.

Alevi Ansiklopedisi tam da bu tarihsel sorumluluk misyonu ile Alevilik hafıza kaynaklarının korunması, topluluğun kimliğini, tarihini, inançlarını kültürel değerlerinin sürdürülebilmesi ve yeni kuşaklara aktarılmasına katkı sağlamak için dijital araçları da kullanarak tarihi bir sorumluluk üstlenmiştir.

Kaynakça

1. Assmann, J. (2018) **Kültürel Bellek**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
2. Cappelletto, F. **“Long-TermMemory of Extreme Events: From Autobiography to History”**
3. Halbwachs, M. (2016) **Hafızanın Toplumsal Çerçevesi**, Ankara: Heretik Yayınları.
4. Nora, P. (2006). **Hafıza Mekânları**, Ankara: Dost Kitapevi.